agustí bartra

Molt sovint, quan una cosa ens sembla evident, ens oblidem d'expressar-la en veu alta, de dir-la a tothom. Es tan òbvia la satisfacció dels terrassencs per la presència a la nostra ciutat d'Agustí Bartra, pel mestratge humà i poètic que ens dóna continuament, que potser no hem sabut expressar-ho com calia, escampar-ho als quatre vents. I, sobretot, potser no hem sabut dir - tots plegats, com a ciutat - a Agustí Bartra que li agraïm el que fa i que ho faci entre nosaltres. I aquestes coses cal dir-les.

Aquests actes d'homenatge que fa la ciutat de Terrassa a Agustí Bartra i la petita edició que teniu a les mans volen ser, si més no, l'expressió del reconeixement dels terrassencs a una trajectòria humana i poètica admirable. I no equivoquem l'ordre dels adjectius: humana i poètica. Agustí Bartra és un gran poeta, un poeta extraordinari. Però no és menys extraordinària la seva trajectòria humana, on la fidelitat a uns ideals ha emmirallat tots i cadascun dels seus actes. Agustí Bartra fa que la vida i l'obra es fecundin mútuament.

Els actes d'homenatge en general i especialment aquesta edició tenen, a més, un altre objectiu, tan important potser com el d'expressar a Agustí Bartra el nostre reconeixement: el de parlar d'ell als terrassencs, apropar la seva obra a tots els ciutadans, fer que tots plegats la coneguem una mica més. Aquests són els objectius, ambiciosos, d'un homenatge ciutadà absolutament imprescindible.

Vicenç Villatoro

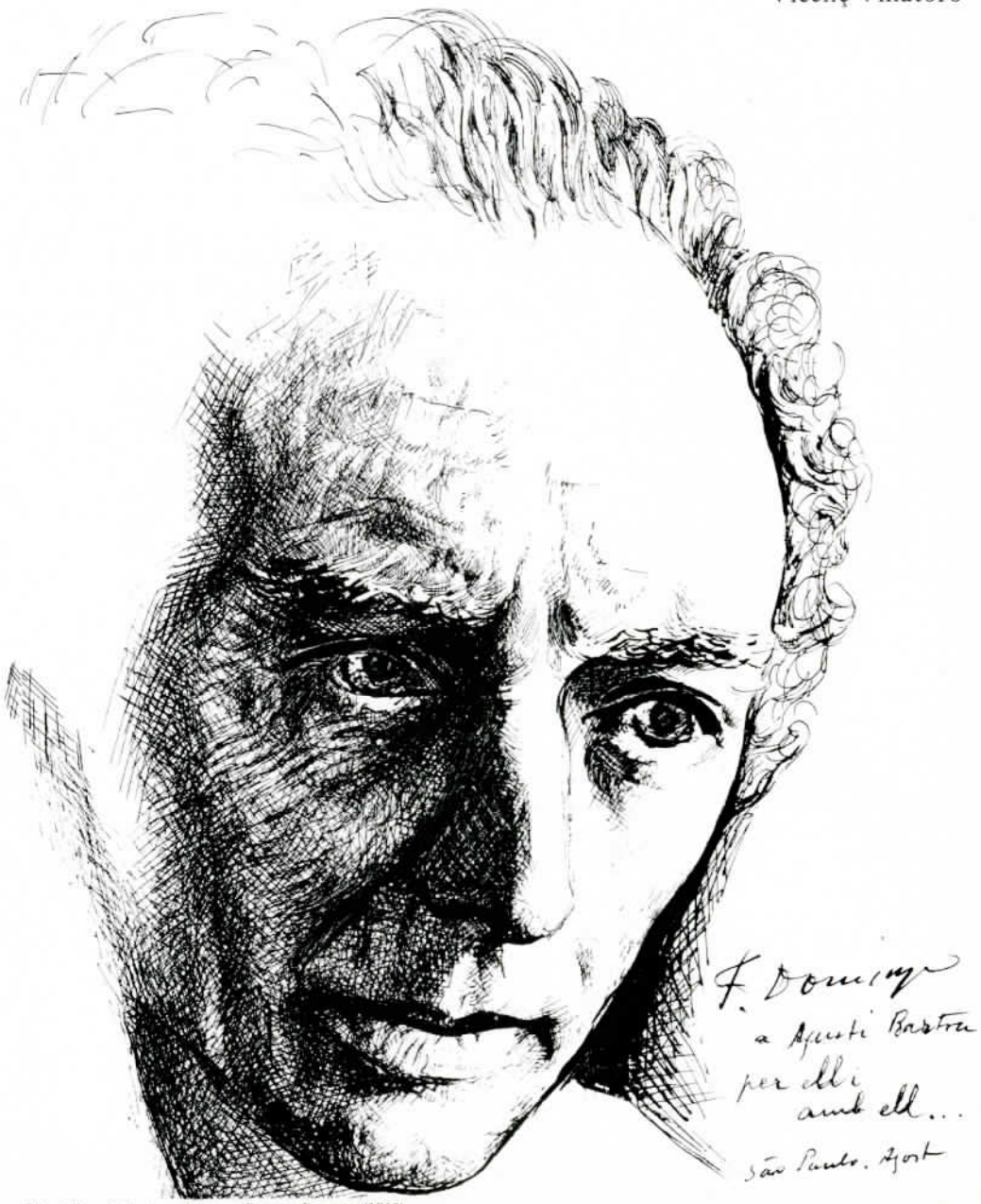

Retrat d'Agustí Bartra realitzat per Francesc Domingo (1965)

poeta

Després d'escriure L'evangeli del vent (1956), Bartra es trobà, com tantes vegades sol passar als poetes, en un atzucac, o potser en una cruilla. M'ho va contar un dia en què jo mateix li deia que em trobava en un d'aquests períodes d'esgotament, en un d'aquests parèntesis que es produeixen en la trajectòria del creador. Fou aleshores que Agustí Bartra trobà aquells elements de la seva obra que el converteixen en un poeta únic dins la nostra lírica contemporània. Bartra descobrí el mite com a factor de transcendència lírica de la pròpia aventura humana, vital i històrica. I això li permeté d'alternar aquestes construccions magnífiques i complexes al voltant dels mites, amb reculls lírics que li permeten donar sortida a la seva insòlita capacitat creadora. Així, veiem com Quetzalcòatl, Garí, Arnau, Ahab, L'home auroral i El gos geomètric alternen amb Ecce homo, Poemes del retorn, Els himnes i La fulla que tremola.

S'ha insistit ja diverses vegades en dos fets que caracteritzen el tractament bartrià del mite:

– assimilació del mite a la problemàtica guerra-exili-retorn.

– integració del personatge mític a l'home històric que és el poeta mateix en cada incidència de la seva vida i de la seva trajectòria.

No cal dir que, al costat d'unes formulacions concretes que permeten identificar inconfusiblement la línia bartriana, trobem unes concepcions i unes estructures de gran diversitat i ambició, que no tenen paral.lel dins la nostra poesia contemporània.

Com he dit abans, Bartra descobreix la manera de sobreviure's, de transcendir-se, a través de la utilització del mite, que conté elements racials i històrics de gran profunditat. I ho fa sense renunciar mai a la seva condició de poeta líric, d'home que, com diu ell mateix, incorpora el temps vivencial a la paraula.

Aquest projecte creador, assumit conscientment en un moment donat, determina la manera de crear, de treballar de Bartra. Bartra és un poeta a qui la seguretat absoluta de la seva vocació converteix en un treballador incansable i en un insaciable devorador de cultura i de vida, o de cultura com a suprema manifestació de les experiències dels éssers humans. En aquest aspecte, Bartra és implacable, i és per això que jo no he dubtat mai que les seves propostes, plenes d'originalitat i formulades sempre a favor de l'home, trobaran un dia o altre el seu destinatari. Jo diria que ja l'estan trobant.

Perqué després del retorn, Bartra entre en una mena d'estranya tensió que hem observat tots els qui hem conviscut assíduament amb ell i tots els que hem cregut en el seu geni. I sorgeix un llibre insòlit: la Rapsòdia de Garí, ple de ressons de la pròpia infantesa, nostàlgic i brutal, colpidorament tràgic, perquè hi ha un fet que al meu entendre és bàsic i nou: el retorn no vol dir el triomf, sinó la recapitulació d'una experiència que sempre ha estat i sempre serà tràgica; perquè tant Garí, com Arnau, com Ahab, cerquen i troben una única cosa que els justifica com a ésser humans: la solidaritat amb aquells que han estat irremeiablement colpits per un fat que els ha limitat, però que no els ha anul.lat. Al contrari, aquesta limitació (tan colpidora en el personatge de Garí) és la palanca de l'afirmació. D'aquest sí que tantes vegades esmenta Bartra en la seva poesia i en la seva vida quotidiana.

Si atenem, doncs, la interpretació que Bartra ha donat de la nostra història recent a través de les coses que ell ha viscut; si ens dediquem a penetrar a fons dins l'obra i dins la personalitat de Bartra, veurem fins a quin punt tenim a les mans un document preciós i profund per conèixer-nos nosaltres mateixos. Perquè com diu Valéry, tota poesia important té un valor històric perquè és un document d'un home important.

El llibre de Bartra - El gos geomètric - conté, al meu entendre, una prova sorprenent de la fecunditat que el tractament del mite pot subministrar al poeta. En una sèrie de poemes en prosa sense puntuació, en una mena de balbuceig ple d'inflexions ocultes i de suggeriments múltiples, Bartra ens ha donat la imatge de l'home íntegrament explotat a la recerca de la pròpia consciència i del propi alliberament. La figura del Caliban shakesperià és una gran troballa de Bartra dins aquesta amplitud que sempre assoleixen els seus mites.

Un altre fet sorprenent que voldria remarcar és la fecunditat del poeta després del retorn. En deu anys escassos, la seva producció és més o menys equiparable a tot el que ha escrit durant l'exili. La nostra realitat ha estimulat el poeta, i ell l'ha viscuda i l'ha assumida plenament.

Feliu Formosa

home

"Somni, que sagnes, somni: oh despulla'm
la nit i arma'ns el vent!"
(de "Pa i vi")

Jo crec que l'esperança és un esforç de voluntat
Jo crec que el treball és ferment de generositat
Jo crec que la generositat és la dinàmica de l'amor
Jo crec en l'estimar.

L'home que al llarg de la vida és capaç d'ésser fidel a aquestes conviccions, sabent que són fites sempre pendents d'assolir perquè voluntàriament les foragita a l'infinit;

Quan la seva existència roman únicament i exclusivament en funció del seu poble en una visió universal i concreta en la qual colpeja tota l'angoixa i l'esperança d'una humanitat sofrent;

L'home que és capaç de sublimar les pròpies contradiccions;
L'home que és capaç d'exiliar-se d'ell mateix una i altra vegada;

L'home que no té un no.
L'home que sap dir NO.

L'home de treball abnegat, constant i silenciós.

Es l'amic del verb fecund que es dóna perquè estima.

Què puc dir més?

I la veritat, però, és que no he dit res.

He donat una llambregada a un home senzill i rebel.

Però he donat la imatge d'un home.

Aquest home és Agustí Bartra.

L'home auroral que he conegut.

Jaume Cañameras

Cançó de Soleia

He somiat moltes banderes
en un cel blau, llis.
Eren banderes llunyes, altes
però de cap país:

flors volcàniques, geometries
insòlites de llum,
onegys florals, glòria d'aire
en lentitud de fum...

I no hi havia, a les banderes,
ni dols morts ni llegons,
ni flors de lis ni conmèmpies,
ni dardells ni esperons.

Només banderes del meu somni:
Oh devessalls d'estim,
ritmes i formes de la joia
de l'esperit que rim,

cercles daurats, solars triangles
damunt penons de guats,
tièvols d'enigmes i ulls de molsa
cobrint els estandards!

Banderes meves, dolls d'amores,
galls de foc de la idea,
que un serven sempre, en nit obscura,
el color de la Dea.

S'hi congriaven, en silenci,
els astres, de genolls,
per enterrar llurs cabelleres
als muriscalgs rostoles...

Banderes blaves de la vida
amb roderes de sol,
talment la mar folla de dia,
talment, el cel, l'estol.

Oh papallona de mon ànima
a l'orgasme dels pals:
eterna batec d'ales immenses
voltat de vents mortals!

Lluís Valter

A MI

I escolta sempre l'àngel . . . . .
Sigues l'obert camí
que et meni a tu mateix, des de l'ésser a la faula.
Mira el riu de la nit: mor a la teva taula
amb remor de ciutat i enyorança de pi.

Es l'hora que pel cel passen les lentes relles.
Arma't! I que el teu somni, fet harmoniós cant,
tot ressoni amb el ritme del teu cor bategant.
Aixeca el feixuc rostre a les finals estrelles.

Posa a la teva sang immenses veles d'or
i fes que la teva ànima sigui tempesta i port.
Deixa sempre, a tot vent, l'obscura porta oberta.

No masteguis llorer ni t'enfitis d'atzur.
Si vols cantar l'arrel, oblida't del fruit pur.
Enllà del foc comença l'eternitat desperta . . . . .

Novembre, 1945

(De l'ARBRE DE FOC, 1946)

Sonet IV "Als llavis del silenci"

(L'Evangeli del vent. 1956)

Més enllà del meu cant s'esfondren les batalles –
veig entorn de les cendres aixecar-se jardins,
la naixença del vent en les joves rialles,
i sento les ciutats com tebis violins

a les mans de les nits vastament amoroses . . .
Més enllà del meu cant, oh l'astre corporal
de la vida, els oficis, el passat de filoses
que alça testes de bronze, i l'herba germinal

sota el desig de l'Home vestit d'hora vermella!
I del rusc del meu cor, la nupcial abella
de l'esperança emprèn el seu vol fulgurant,

per damunt de les llàgrimes gelades de la història,
vers les altes corol.les de la llum de victòria,
vers la boca de pol.len del déu despert, l'Amant . . .

1940

(L'arbre de Foc)

Ja està cansat l'home de no poder recordar els seus somnis,
d'estremir-se en sentir que els gossos borden el crepuscle,
de pensar que excessives races de generals empudeguen l'aire . . .
Ja no pot contemplar les estrelles: tant els seus ulls estan
acostumats a jeure:
Ja no pot besar els arbres: tant té la boca cosida.
Ja no pot cridar a la riba dels grans rius: tant té la veu
dividida en petites súpliques.

QUI?

Va cessant el grinyol de la llunyana sínia . . . .
A l'era solitària, un alt pollanc estén
una ombra de donzella. Prop, les granotes rauquen.
Arribarem tots dos, oh lluna de les messes!

– Bona nit, amics meus! Aqui em teniu, companys . . .

Avui porto un silenci agençat de misteri
i una branca esqueixada de l'arbre del crespuscle.
Aquí em teniu, companys. . . Alço l'ocell de foc
que duc a la mà esquerra, i els vostres rostres brillen.
Avui voldria dir paraules amansides
a la vostra esperança de mirades obertes.
Des de quan us conec, florits apòstols meus?
Em sou més coneguts que la terra ajaguda,
més fidels que les llunes del nostre mar etern . . .
Preneu i compartiu: aquesta és la meva ànima.
Han callat les granotes . . ..
– Ja podeu llescar el pa.

(Aquest poema figura a la novel.la Crist de 200.000 braços i a l'Obra Poètica Completa)

ELS HERALDS

A Francesc Vallverdú

(ELS HIMNES, 1973)

Oh roges didaleres,
no dormiu més!
Vella derrota:
la boca et tapo
amb talp i gep.

Paraules de les llàgrimes,
no dormiu més
dins la cançó
lligada a la guitarra.

Angels de les semences,
no dormiu més:
ja vénen les cascades
i el rou del trèvol.

Unànime bandada,
no dormis més,
que t'espera la usura
del vol i l'aire.

No dormiu més,
germans vermells en Sísif:
heu de regar tanta ombra
sota l'arc iris!

PIP

(Rapsòdia d'Ahab 1976)

Déu va pel món amb barba groga
cercant l'ocell, cercant l'ocell.
Duc a la mà un peix de lluna.
Picapedrell, qui té l'anell?
Les altes tiges de la pluja,
el dobló d'or clavat al pal,
la foca verda que ballava
amb grans esclops i davantal.
L'espiga puja a l'olivera,
el grill es beu l'aigua d'un llac,
cap de les bruixes no es pentina,
dintre el didal el corb fa cuac.
Déu va pel món amb barba roja
i fa sonar el seu tamborí.
Ballen els núvols, balla l'herba
i balla el roure, balla el pi.

SOLEIA CANTA ENTRE LES HERBES ALTES

(Rapsòdia d'Ahab - 1976)

L'herba es posa de puntetes
i vol fer-me de cinyell.
Una airina, escabellada,
se'm detura al menovell.

L'alba és una menjadora
plena d'algues transparents
on dotze bous s'assacien
convertits en mansos vents.

Com que camino descalça
sento el rou que dorm als brins
i com el meu cor galopa,
oh, herbes endins, endins . . .

Els núvols posen fronteres
i caravanes florals
a un cel on el sol esmola
generacions de falçs.

Boira: Ventafocs que passa
amb sabates de cristall.
Vertical puja l'alosa,
so de flauta i degotall.

Ballo sense la temença
de trobar còdol o esquei.
Eternitat del silenci:
ets el sol damunt l'herbei.

SOLS UN HOME

(La fulla que tremola)

Dempeus sobre la terra, sabent-t'ho en la meva
ànima,
sóc més sensible a l'astre que signa els meus orígens
i em fa posar de cara a un destí de naixences.
Un home, sols un home. Sóc de mi? Els ulls tanco
per tal que l'ésser vegi el temps obert en pètals
i se'm fongui a les mans un somni fet aurora.
Un home, sols un home. Un vent, guaita de l'arbre,
és l'esperada pàtria. Un home, sols un home,
un ritme, un cor, un sol a l'arrel de les forces
que governen l'espai entre la veu i l'eco . . . .

11-II-78

cronologia

1908 El 6 de novembre neix a Barcelona, Rambla de Santa Mònica, fill de mare terrassenca i pare de Sant Andreu.

1912 La família va a viure al Guinardó.
Ingressa a l'Escola Montessori del barri.

1917 La família es trasllada a Sabadell.
Assisteix a l'escola dels Maristes.

Dibuix de Joan Bartra, pare del poeta.

1922 Comença a treballar en l'oficina d'una fàbrica de teixits del carrer de la Creueta de Sabadell.

1928 Trasllat a Barcelona.

1929 Servei militar.

1930 Entra a treballar en el despatx d'una fàbrica de sedes, al carrer Bailen.

1934 Fa un recorregut, sol i sovint a peu, pel nord de Catalunya.
Guanya el primer premi del concurs de contes socials organitzat per l'Ateneu Enciclopèdic Popular.

1935 Vacances a Eivissa.
Entra a treballar a l'Ajuntament de Barcelona, departament del Pla de la Ciutat.

1936 Inicia la seva col.laboració a *Mirador*, amb un conte. Segueixen altres contes, traduccions i articles literaris.

1937 Publica el seu primer llibre. *L'oasi perdut* (narracions)
S'inicia com a poeta amb el poema *Molts* publicat a *Mirador*.

Portada del primer llibre de poemes d'Agustí Bartra.

Amistat amb Francesc Domingo, que li fa dos retrats, un oli i un dibuix.

1938 Guanya el Premi de Poesia de Guerra ofert per l'Agrupació d'Escriptors, amb el poema *Elles*. Entre els membres del jurat hi havia Pompeu Fabra i Josep Lleonart.
Apareix el primer llibre de poemes, *Cant Corporal*, amb retrat i il.lustracions. de Domingo, el mateix dia que l'autor surt cap al front d'Aragó. Quan es produeix l'esfondrada d'aquest front es troba servint com a soldat als voltants de Belchite, Casp, Nonasp, Beceit, Calaceit, Vall-de-roures, etc.
Torna a Barcelona i es reincorpora. Es enviat a la 141 Brigada Mixta, al front de Lleida, i després al sector del Pirineus, Alins i Areo.

Grup de refugiats residents a Villa Rosset de Roissy-en-Brie, (1939) (D'esquerra a dreta: Magí Murià, Armand Obiols, Mercè Rodoreda, Amàlia Casals, Agustí Bartra, Anna Murià i Anna Romaní.

Recital d'Agustí Bartra al Centre Català de L'Havana (1941)

1939 El 8 de febrer passa a França pel port de Boet. Es portat al camp de concentració de Sant Cebrià, d'on junt amb Pere Tarrés, s'escapa i arriba a Perpinyà, on es detingut pels gendarmes i enviat a Argelers. Al cap d'uns tres mesos és traslladat al camp d'Agde.

El 2 d'agost és alliberat, gràcies a les gestions de Francesc Trabal, i el dia 3 arriba a Roissy-en-Brie, al *château* on eren acollits uns quaranta intel.lectuals catalans i castellans i llurs famílies, entre ells: Francesc Trabal, Joan Oliver, Mercè Rodoreda, Pere Calders, Armand Obiols, Domènec Guansé, Lluís Montanyà, Sebastià Gasch i Anna Murià. El grup era sostingut per un comitè francès d'ajut als refugiats del qual formava part Picasso.

El 3 de setembre es declara la que seria Segona Guerra Mundial. El primer d'octubre, suprimit el refugi del *château* a causa de la guerra i escampats els refugiats per les cases del poble, s'instal.la a Villa Rosset amb un grup de deu, entre ells Mercè Rodoreda, Armand Obiols i Anna Murià.

El 26 d'octubre s'uneix a Anna Murià.

El 7 de novembre, primera visita a París, amb Anna. Sovintejades visites a París fins a finals de gener del 1940.

1940 El 28 de gener, sortida de París cap a Bordeus. 30 de gener, la parella embarca en el "De la Salle".

31 de gener, el vaixell salpa del port de Bordeus. Una setmana al port de Casablanca, sense desembarcar.

Després d'una escala a Saint Thomas, arriben a Puerto Plata (República Dominicana) el 22 de febrer.

El 23 de febrer són portats a Dajabón, a la frontera amb Haití, on romanen tres setmanes al cap de les quals es traslladen a la capital, Santo Domíngo (aleshores anomenada Ciudad Trujillo).

Juny, es publica el llibre *El árbol de fuego*, traducció per l'autor dels poemes del primer estat de *L'arbre de foc*.

Venda del llibre i recitals a les principals poblacions del país.

Col.laboració a les revistes catalanes de Buenos Aires i Xile.

Amistat amb el pintor Joan Junyer.

1941 El 20 de febrer, sortida de la República Dominicana, en el "Cuba".

El 23 de febrer, arribada a L'Havana, on romandrà cinc mesos i mig durant els quals comença a escriure la novel.la *Xabola* (primer estat de *Crist de 200.000 braços*).

Amistat amb Vicenç Bernades i retrobament amb Joan Junyer.

Recital al Centre Català de L'Havana, el 13 de març.

Agustí Bartra i Pere Calders a Mèxic (1944)

Agustí Bartra i Anna Murià a la Fairleigh Dickinson University (Estats Units, 1963)

Premi de prosa als primers Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili celebrats a Buenos Aires, amb la narració *Nòmada*.
El 9 d'agost, sortida de L'Havana en el "Monterrey".
11 d'agost, arribada al port de Veracruz (Mèxic)
13 d'agost, trasllat a la capital de Mèxic.
Retrobada de Calders, amistat perenne.
Instal.lació a la cambra de terrat de l'avinguda Nuevo León, 125.
Primer treball a Mèxic: agent de *l'Estudio Llama*, de dibuix comercial, de Pere Calders.
Segueix la col.laboració a les revistes catalanes de l'exili.

1942 Publica *Oda a Catalunya des dels tròpics*, amb traduccions anglesa i castellana.
Premi Fastenrath a la novel.la *Xabola* en els Jocs Florals de la Llengua Catalana celebrats a Mèxic.
7 de novembre, naixement del primer fill, Roger, el mateix dia que apareix *L'Estel sobre el mur*, llibre de narracions.

1943 Instal.la un taller de fusteria, que dura un any, amb un soci fuster català. Després es dedicarà a fer traduccions.
Publicació de *Xabola*.
19 de setembre, Anna comença la *Crònica de la vida d'Agustí Bartra*.

1944 El mes de maig inicia la publicació de la revista *Lletres* junt amb Josep Carner, Pere Calders Joan Roura-Parella i Jordi Vallès, que durarà fins al 1948, amb deu números, i la Col.lecció Lletres amb sis títols.

1946 Publicació de *Màrsias*.
Apareix *Suite poètica (La poesia d'Agustí Bartra)* de Jordi Vallès.

1947 Francesc Domingo, a Barcelona, il.lustra *Màrsias* amb dibuixos originals directament sobre un exemplar del llibre.
Giménez-Botey esculpeix el cap de Bartra, en bronze.
El 6 de setembre, naixement de la filla Eli.

1948 Publicació de *Rèquiem*, poema a la mort del seu pare, il.lustrat per Joan Giménez.
Publicació de *Màrsias i Adila*.
Juliol, concessió de la beca de la Fundació Guggenheim.
28 agost, casament davant la llei mexicana.
30 desembre, sortida de Mèxic cap a Nova York, en tren, amb la família.

1949 2 de gener, arribada a Nova York. S'instal.la a Brooklyn.
Retroba Joan Junyer.
1 de juny, trasllat a la Cabana dels Aurons, als afores de Newton (New Jersey)
Li és renovada la beca Guggenheim per un altre any.
Escriu *Odisseu* i tradueix la poesia nord-americana al català, treball que seguirà durant tot el temps de romandre als Estats Units.
1 de novembre, trasllat a Bayville (Long-Island).

Retrat fet pel dibuixant Cadena al camp de concentració d'Argelers (1939)

1950 Canvi de casa al mateix Bayville.
Primers de novembre, retorn a Mèxic.
S'instal.la al carrer Choapan.

1951 Publicació d'*Oda atlàntica*, escrita a Bayville.
Treballa de gerent d'una llibreria.
Comença a escriure *La noia del gira-sol*, peça de teatre en tres actes.
Guanya la Flor Natural als Jocs Florals de la Llengua Catalana celebrats a Nova York i assisteix a la festa.
Publica *Una antologia de la lírica nord-americana*.

1952 Febrer, deixa la llibreria i es dedica a fer traduccions.

1953 Publicació d'*Odisseu*, després d'haver-ne estat prohibida l'edició a Barcelona per la censura.
Entra a treballar a l'editorial Jackson.
Trasllat al pis de la plaça Citlaltépetl, on viurà fins al final de l'exili a Mèxic.
Sofreix les febres de Malta.

1954 Publicació a Barcelona de *Poemes (Primera antologia)*.
Estrena a l'Orfeó Català de Mèxic d'*Octubre* i les tres odisseiques: *Circe, Cal.lipso i Penèlope*
Publicació a Mèxic de *Coral a Lluís Companys per a moltes veus* amb un dibuix de Joan Junyer.

1955 Publica a Mèxic *Odiseo*, versió castellana.
Fa una edició privada de *Poemes d'Anna*.
Lectura d'*Odiseo* a l'Ateneo Republicano Español de Mèxic.

Agustí i Anna a la Universitat de Yale (New Haven, 1961)

1956 Pierre Seghers, de París, publica *Le livre de Marsias*, primera part de *Màrsias i Adila*, en traducció de Louis Bayle, col.lecció "Autour du monde".
Març, comença l'epistolari amb Jordi M. Pinell, monjo de Montserrat.
Publicació de *L'evangeli del vent*, a Mèxic.

1957 S'estrena a Mèxic la versió castellana de *Cora i la magrana*, al Teatro Orientación, amb escenografia de Bartolí.
Apareix *El ojo de Polifemo - Visión de la obra de Agustí Bartra*, de Cecília Gironella, a Mèxic, amb il.lustracions de Bartolí, Joan Bartra (pare del poeta), Alberto Gironella, Joan Junyer, Arturo Souto y Michelle Stuart. Bartolí fa la maqueta del llibre.
Publicació d'*Oda Atlàntica* dins la "Corona Literària a la Mare de Déu de Montserrat.
Publicació de *Màrsias i Adila* a Barcelona.

1958 Deixa de treballar a la Jackson i es dedica, ja definitivament, a la feina de traductor.
Col.labora a la premsa mexicana.
Publicació a Mèxic de *Cristo de 200.000 brazos*.

1959 Viatge a Guadalajara on dóna una lectura de *Quetzalcoatl* a la universitat i un recital de poemes al Centre Català.

1960 Publicació de *Quetzalcoatl* a Mèxic.
Obté la 3ª beca de la Fundació Guggenheim.

1961 2 de febrer, marxa als Estats Units. S'instal.la a New Haven, Universitat de Tale.
Treballa en una antologia de la poesia universal i en la segona versió de *Màrsias i Adila*.
Apareix *Deméter* a Mèxic.
El 26 d'agost embarca cap a Europa, amb Anna. Visita França, Bèlgica (on assisteix a la Biennal de Poesia Internacional de Knokke-le-Zoute), Itàlia, Grècia, Provença i el Rosselló.
El 16 de setembre es reuneix a Argelers amb amics vinguts de Catalunya.
El 2 de novembre embarca a L'Havre per tornar a Nova York des d'on, al cap de quinze dies, retorna a Mèxic.

1962 Publicació de la segona versió de *Màrsias i Adila* en castellà i anglès, a Mèxic.

1963 Abril i maig, viatge als Estats Units per a donar cursets, conferències i recitals a dotze institucions i universitats d'aquell país.
Compra un terreny a Zoyatzingo i s'hi construeix una casa.

1964 Gener, estrena la casa de Zoyatzingo.
Octubre, curset de literatura a la Universidad Veracruzana de Xalapa.
Publicació d'*Ecce Homo* en castellà a Mèxic.

1965 Publica *La luz en el yunque* (antologia), a Mèxic.
Publicació de *Màrsias i Adila*, segona versió, en traducció portuguesa de Stella Leonardos, a São Paulo (Brasil).

1966 Publicació d'*El tren de cristal*, peça de teatre, a Mèxic.

1967 Publicació a Barcelona de la *Crònica de la vida d'Agustí Bartra*, d'Anna Murià.

1968 Publicació d'*Ecce Homo*, a Barcelona, en català.
Crist de 200.000 braços és editat a Barcelona.
A Mèxic es publica la novel.la *La luna muere con agua*.
Viatge a Monterrey, invitat per l'Ajuntament per a donar uns recitals.
A últims d'agost sofreix una trombo-flebitis.

1969 S'edita a Barcelona la novel.la *La lluna mor amb aigua*.
Es publica a Mèxic el *Cartell per als murs de la meva pàtria*.
A primers de setembre marxa a Washington per ocupar la càtedra "Juan Ramón Jiménez" a la Universitat de Maryland.
Es publica *Crist de 200.000 braços* a Barcelona.
Novembre, li és concedit el Premi Ciutat de Terrassa per la narració *Doso*.

1970 Decideix el retorn a Catalunya i el dia 10 de gener surt de Washington per arribar a Barcelona el dia 11 a la una del migdia. A l'aeroport l'espera una multitud.
S'instal.la en un pis del carrer de Mallorca de Barcelona.
Li és lliurat el Premi Ciutat de Terrassa.
Pren part a l'històric festival de Poesia del Price.

A Montserrat amb l'Abat Cassià Just (1970)

Visita a Montserrat el dia onze d'abril i dóna un recital als monjos. Dóna recitals a diversos llocs de Catalunya, un dels primers a Amics de les Arts de Terrassa.

Publica *Doso* amb altres seqüències d'*Odisseu*. El mes de maig fa un viatge a Londres pel naixement de la primera néta.
El desembre va a París a veure els fills i es troba malalt.

1971 Gener, es descobreix que és diabètic i se sotmet a tractament.
El 13 de febrer es trasllada a Terrassa.
Publicacions a Barcelona: *Obra poètica completa, Poemes del retorn, Cristo de 200.000 brazos* (segona edició) *Pa i Vi*, (23-5-71).

1972 Publicacions a Barcelona: *Rapsòdia de Garí*, setembre/desembre 71, *La luna muere con agua* (segona edició), *Cristo de 200.000 brazos* (tercera edició), *De la voz total* (antologia).

1974 Publica a Barcelona *Rapsòdia d'Arnau, Crist de 200.000 braços* (versió definitiva).
Fa un viatge a Mèxic pel naixement de la segona néta i per recollir i portar a Catalunya el més important del seu arxiu i la seva biblioteca.

1975 Viatge a Suïssa que suscita el poema *Deixant flors a la tomba de Rilke* publicat a Terrassa en edició de bibliòfil.
Conferència a l'Aula Magna de la Universitat de Barcelona, *El somriure del gat*, que es publica en edició limitada.
Apareix a Barcelona *L'obra de Bartra*, d'Anna Murià i *Odiseo* (segona edició en castellà).

1976 Febrer, viatge a Oklahoma (EE.UU.) per formar part del jurat del Premi Internacional de Poesia de la revista *Books Abroad* i d'allí a Mèxic on ha nascut el tercer nét.
Publica *Rapsòdia d'Ahab*, a Barcelona.

1977 A Barcelona publica *Soleia* (les tres rapsòdies) i *L'home auroral*.

1978 Publicació a Barcelona de *El hombre auroral - L'home auroral* (versions castellana i catalana).

Assisteix al Festival Internacional de Poesia de Rotterdam, dedicat a homenatjar la llengua catalana, on són traduïts poemes seus a tretze idiomes.

Publica a Mataró *El tren de cristall* (junt amb *Octubre* i *Cora i la magrana)*.

Apareix un cant de *L'home auroral* en català i flamenc (trad. Bob de Nijs) en una antologia editada pel Pen Club flamenc.

A la plaça del Segle XX de Terrassa (1971)

1979 Publica a Barcelona *El gos geomètric*, junt amb *La fulla que tremola*.

Viatge a Mèxic pel naixement del nét número quatre; s'hi fa una lectura de *Quetzalcoatl*, al palau de *Bellas Artes*.

1980 El mes d'abril assisteix al Congrés de Cultura Catalana que se celebra a la Universitat de (EE.UU), on pronuncia el discurs de cloenda sobre el tema *Poesia i mite*.

Bellas Artes de Mèxic publica *El perro geométrico* amb un tiratge de 200.000 exemplars.

Juny, a Terrassa, pre-estrena de *Sonata en tres temps*.

Novembre, apareix *Sobre poesia*.

CARTELL
PER ALS MURS DE LA MEVA PATRIA

Dempeus dintre el meu somni i ple d'origens, deixant que la nit cega pugi llànties de guix
fins a las meves temples,
oldor vegetal de mes herències,
sense pell geogràfica, voltat d'humils cadires i latituds de llum,
vestit de raïms nous i de cargols astrals,
envello el bes de longitud d'exili,
i tot d'una el muntem, jo i l'àngel —esperit de totes les finestres de ma vida,
bell de memòria de salze somnàmbul, cabellera de rou i ales de palla i vesc—,
i anem com una vena d'airina dins el vent. A sota, a l'altiplà, la nit mossega llavors furioses . . .

Ventós i clandestí de més de deu mil nits,
ja volant deslligat de l'ofici tantàlic del meu ull sobre el cor,
travesso, groc de pol.len,
els espais ressonants d'alfabets metal.lúrgics del meu retorn ingràvid
d'oreneta forjada . . .
Que no volti l'enyor amb els seus lents catúfols!
Que la nafra de l'ànima deixi de fumejar com un poble a rauvespre!
Que s'adormi a ma llengua la baldufa del verb!
Que mori el colibrí en la copa invertida dels pallers!

Des de la nit, des de la sang i els ametllers de la meva nostàlgia,
feixuc odre d'exili sobre esquena d'esperes,
lleuger d'arrels i de ferrissos pètals,
cap a tu volo, pàtria, alat d'userdes,
i arribaré al teu ventre com una onada de farina . . .
De nou l'octubre truca
amb gemegoses sínies i l'antic crisantem,
de nou se m'encabrita al cor un himne de batalls,
de nou la mar s'abeura a la meva mà dreta,
i s'encalla al meu front un record de roderes
i em ve a besar la gola el teu últim bedoll.
Perquè qui va del somni
al mite que bramula, i sols veu la rosa en el foc,
cantarà la lloança del món en l'esperit.

Des de la nit, des del voltor, des de l'esponja i el clau negre,
dic la lloança encara: no et canto, terra meva, amb llavi de destral,
ans sóc com la rosada sobre el pit del colom
i, com un dia Gulliver amb la petita flota,
agombolo a Ta Cara de revoltes escumes
les quilles dels meus mots que et van cercant els ulls.

Núvia de les fornals, gerra de boira.
Estrella oculta en els orris ventosos.
Llantió de coral, pa de magnòlia.
Puntaire entre garbins i roges forques.
Llagut de son, esclop de sang al cel.
Serva dempeus de l'autumne d'ulls d'oli.
Ploma de neu, somriure de fonolls.
Jaguda verge de suro romànic.
Cabellera de quars, esguard d'oliu.
Talaiot de llimones, oneig d'ordi.
Infinis nu de poma sobre el fred.
Alimara estival sota el tro mort.
Coll d'astronau i sines de ceràmica.
Flor de penell i salina llaurada.
Pastora de ramats d'enclusses blanques . . .

(Cor de joves, lluny)

Perquè som d'aquest món i creiem en l'aurora,
i hem sentit evangelis d'apòstols clandestins,
i en la nit l'espinguet de la immensa tenora
que convoca els germans i la força dels brins,
diguem el si unànime . . .

Fornera de dolcíssima cintura.
Pastida de mató, llesca de sol.
Falco de vol travers, per mirar els astres.
Caputxa de mestral, peus de llebeig.
Riallada d'arròs, braços d'arrop.
Vinya de sexe entre cuixes talàssiques.
Gavina vertical, rosa de llana.
Poalanca que plora aigües absents.
Bes inventat als turmells de la mar.
Gàvia que voles devers els ocells.
Primala de la nit, herba de lluna.
Aigua que cantes, terra que somiques.
Dansa d'avet davant el cor de l'alba.
Armadura de vels, insomne foc.
Alta mare de gest al.luvial.
Maluc de barca, ventre de corona.
Fogassa ritual, bressol d'aram.
Àngel de solitud vestit de bòbila.
Llibertat d'aircel, vella de plata.
Pedra d'espai i llet vertiginosa . . .

(Cor de joves, més a prop)

Diguem el mot que esventa
temors de fullaraca i de pútrid verí.
Tan malalts de claror com sans d'ombra calenta,
entrem dintre les messes que colltorcen el si.
Dins el llampec sentim les alarmes eternes
que un dia, dalt els cims, tocà Joan Alom,
i entre el huit i l'allau, coronats de lluernes,
atuïm l'espantall que marxa amb peus de plom.
Quan la corol.la inclina pes d'abella a la terra,
nosaltres ascendim del més nocturn esclat —
a les nostres espatlles l'esperança s'aferra
i vessa a l'horitzó una èpica de blat.
Si heretàrem dels pares la més fonda ferida,
amb joncs solars llevem l'arruga dels arenys.
Eternitat dels passos damunt de l'herba humida:
homes i meteors faran la vida prenys!

CANÇÓ DE LA NOIA DE LA LLÀNTIA

Vaig de nit i amb boira freda,
sola de mi!
Ve un bramul de la carena
que em fa estremir.

M'acompanya una ombra dreta,
alta de mi!
Qui ha penjat a ma tristesa
un esquelli?

Camino amb l'ànima trèmula,
fulla de mi!
Ma llàntia és la llàntia eterna
de l'etern si.

La tossa del Minotaure
ja és al camí . . .
M'esbadio enlaire, enlaire,
trena de mi!

Cavalco el bes balmat,
velocíssim genet sobre els eixams del cant,
torsimany de ma boca
entre el crit dels ocells del fred i la fulla perenne de la mar,
jove de mel antiga i cremat de rosella.
Jo, redreçat hipocamp en les boires del meu segle,
orfe de la ginesta i la sacra olivera,
amb resplendor d'avellanes al rostre
i espigues tatuades entorn de ma cintura,
no sóc pas el record sinó l'herència dreta de l'incendi,
el qui desenterra dels fems el rossinyol
i troba la difícil agulla en el paller
i el gla de l'esperança a l'ull de la sardana.

No sé si torno, pàtria, de malastrucs minvants
o m'empenyen la sang vernals creixents.
M'he fet un nom de font. Sóc un vent i una espera
de cabdell a ta falda,
la formiga d'argent perduda al laberint del teus cabells,
sóc el so d'esquellinc que m'esquinçava, a Alins,
el meu son de soldat de sarnoses estrelles,
el qui eixí a l'exili per les altes portes d'avets,
aromat de resina i cec de neus,
i aviat va trobar el Dolor, als arenys, coronat de filferro,
que de nit li llegia una obra de llampecs i de rosada . . .

Et faig saber, encara que ja deus tenir-ne esment,
que els jornalers de l'alba ja són als camps novals
amb llurs eines brilloses i secretes,
que les verges somnien, altre cop, amb infants
de testes de pa d'or i ales de vi,
que es desperta la fada coberta de rellotges
i que entre les espigues i el martell de nou s'alçarà l'àgora.
Et faig saber, oh pàtria,
que fendeixo i travesso la nostàlgia i la fúria
amb trèmules parpelles de flor cega,
cercant el segador que dorm cobert d'ocells
i saltant de la fulla a la història . . .
Dóna, oh pàtria, un dia de roses esfullades
a ma freda bandera
i treu de la foscúria el sol-falcó!

Blau enyorat, Catalunya en el cel,
embolcalla els records que duc com hosties de fum i sal pètria
o com l'empremta fòssil d' un roig peu de gavina
impresa al cor,
tria'm ja el mur, la pàgina de terra
dreta
on vull deixar fermança,
amb messes a la boca i besos a les mans,
no de les amples cendres,
ni del colom foradat de la pau,
ni de les llunes calcàries dels morts,
ni dels anys bornis,
ni de la verda lletra a la picota,
ans de les llances que oculta el fullatge,
de l'aigua,
com una ala dins la gerra,
dels peus del poble, el pa, l'aurora, la semença . . .

(Pels grans aires arriba la nova Cançó antiga)

—Tot sol passaràs la vetlla,
bord funeral?
Tot sol passaràs la vetlla,
belitre igual?

—Així voldria passar-la,
veu ressonant.
Així voldria passar-la,
valga'm Déu val!

—Qui tens, doncs, per companyia,
sorge banal?
Qui tens, doncs, per companyia,
escriba igual?

—El poeta de veu viva,
que odio tant;
el poeta de veu viva,
valga'm Déu val!

—Per què li tens tanta enveja,
xuclat i calb?
Per què li tens tanta enveja,
pobre gripau?

—Perquè el seu dolor i exili,
valga'm Déu val!,
perquè el seu dolor i exili
el fan més alt.

—Vas vestit d'antologies
i de missals.
Vas vestit d'antologies
i de forats.

—I com has tornat, tot d'una,
veu triomfant?
I com has tornat, tot d'una,
dalt de cavall?

—De l'esperit i la terra
no me n'he anat.
De l'esperit i la terra
de llibertat.

—Què és això que et surt del cap,
tan rutilant?
Què és això que et surt del cap,
valga'm Déu val?

—És la gran llum d'esperança
que es va acostant.
És la gran llum d'esperança
del vent total.

—Què és això que t'ix pels ulls,
valga'm Déu val?
Què és això que t'ix pels ulls
i espanta tant?

—Són les llàgrimes armades
del meu passat.
Són les llàgrimes armades
que venceran.

—Què és això que t'ix dels llavis,
valgam' Déu val?
Què és això que t'ix dels llavis
amb tant d'esclat?

—És allò que tu pensaves
tenir fermat.
És allò que tu pensaves
haver colgat.

—Toquen hores, toquen hores,
valga'm Déu val!
Toquen hores, toquen hores
i canta el gall!

—Canta el gall i tu emmudeixes,
ca deslleial.
Canta el gall i tu emmudeixes,
al camí ral.

—El teu blanc cavall renilla
valga'm Déu val!
El teu blanc cavall renilla
pel vent alat.

—L'estrella vindicativa
brilla a ma faç.
L'estrella vindicativa
en terra i mar.
No veus el branc de pollancre
que alça el meu braç?
No veus el branc de pollancre
que et blegarà?
Ja em poso ma capa d'alba
que em fa immortal.
Ja em poso ma capa d'alba
i empunyo el cant . . .

Galopo cardinal,
vinclant geometries aclofades sota els focs freds d'Europa,
esvelt de gebres
dins els àmbits blavosos d'Errant sense riberes,
endut pel mateix vent, les mateixes onades, el mateixos dolls d'or
que, des d'Istar, es desfan a les platges del dret hondo de l'home,
lliure del meu silenci de seca mareselva,
expectant com la fulla davant la imminència de la brisa,
i furtiu amb l'Estrella de l'Aliança nova
i les prerrogatives de l'ombra de la vela sobre els esculls del somni no creat!
Retorn! Retorn! Retorn amb el xiscle augural del falcó que s'estimba damunt la roja roca pública,
davant la son de les vocals sadolles que jeuen sota els pòrtics!

M'han dit foca l'estrofa d'escorzat,
com si les meves hores s'adornessin amb tumbagues de vori
per tal d'aixecar espills davant d'altres espills!
Vivia de granns i tot ple de talaies,
espòs de la nuesa que brillava semblant a un naixement de vela.
Amor! Amor! Amor, alimara al tossal,
solell a la congesta i obaga a l'erma duna. Oh Amor,
el mateix vent,
les mateixes onades,
els mateixos dolls d'or,
i el mateix home en el cant de la mar sense derrotes,
el mateix home arreu entre les sarses i l'astre d'anis,
Mestre de l'Esparver en sa tristesa d'ales,
arbre ferri del poble,
sempre l'home darrera l'aigua, el pa, l'esperança
que no em deixa plorar perquè té més amplada que el dolor,
perquè és el mur, la pedra sobre pedra,
el tro a la gatzoneta a dintre dels timbals,
el gessamí que allibera els parracs,
el fidelíssim Mestre de la Pedra Foguera que sempre puja amb mi
a les altes bastides del meu pit, des d'on l'obrer vermell
del meu cor
et canta, pàtria meva!

Catalunya
dempeus!
(. . . endarrera aquesta gent!)
Catalunya
en la terra,
en l'anell
i en el foc.
(. . . endarrera aquesta gent!)

Catalunya
lliure
a la boca del vivui
i a la sina gonflada.
Catalunya
bressol de neu,
serpent de ginesta,
mare profunda,
somni d'Ibèria . . .
(. . . endarrera aquesta gent!)

Catalunya
amb un ram
de penells
al pit,
i farina
de lluernes
als turmells,
i oriols
a les temples,
i vi solar
a les galtes . . .
(. . . i endarrera . . .; endarrera . . .
ja se m'entén!)

Catalunya
sense el dogal
al coll,
clavant la destral
d'estrelles
a l'espantall,
xiulant sels
de daina,
trencant
les canyes negres . . .
(I endarrera aquesta gent
tan ufana i tan superba!)

(Cor de joves, molt a prop)

La pàtria no és covarda, ni vella ni salvatge,
com diu una veueta, i no irem nord enllà,
ni en cap ponent tristíssim no negarem sa imatge
mentre esca i astre brillin dins l'enconcada mà.
Diguem sí a la terra, lluny de les pedres castes,
de la borda figuera i del bèl.lic estoc.
No alcem els ulls devers les despoblades astes,
perquè la nostra força vindrà sense Moloc.
No ens inclinem davant de les olles obeses,
ni esquitxem el foc blau amb cacofònic salm.
Diguem sí a l'amor de florides il.leses.
Que no follin els trèvols els gossos de napalm!
No hi ha pau en la por de llarguíssima bava.
Hem viscut sota l'urpa immòbil dels hiverns,
i hem vist la vida en una noia de cara blava
que dansava sa argila entre remors de verns,
i hem alçat rams d'arrels fins a l'astral cintura
de la nit arrencada de les més dures sals,
i niaren els besos en la nostra estatura,
i la joia, talment roba estesa als ravals,
ens entrà al sol dels pits com una fresca ploma.
Oh pau, i pau, i pau de paral.leles mels!
Pau nova, que t'atures, com una roja poma,
a l'ombra on enfilem gentilicis estels.
Passat mort: l'idiota que aplaudia les mosques.
La història no la fan els gegants sinó els gnoms
guardians dels tresors de les entranyes fosques.
La pesca bategant surt de la xarxa amb ploms.
Repetirem encara, amb una veu tan nostra
d'ahir: "Adéu, Espanya!"? No hi ha nau? No hi ha port?
Ets avui ja només com un mot sense sostre?
Ets una vetlla pètria? L'armadura d' un mort?
Si volem cantar junts el gran himne d'Ibèria,
haurem de trossejar l'antiga pell de brau,
alçar una altra senyera de transparent matèria
i federar les mans, el cor, el futur blau.
Transmutarem en bes i pa l'esquerpa oda,
durem a les estepes els ulls quirts dels llacs
i, místics aurorals de la falç i la roda,
abolirem tots junts l'herència dels bivacs . . .
Els fills del poble som, la innumerable espiga
entre les neus i el mar, els veloços correus.
De mà a mà, la pàtria: del cim a la formiga,
del pètal infinit a les maternes deus . . .
Hi ha notícies de vida i noves d'esperança
que passen d'una boca al secret dels pistils,
d'un sometent de vimets a una flama que dansa,
d'un silenci d'estàtua a un xiscle de marfils.
Greus són els mots, i justos, devora les llanternes.
S'esparraca l'aroma dels mortuoris nards.
S'enterra dins el blat l'àngel de les tavernes
i la rosella assalta la cintra de les llars.
Toquen el verd infant mil anys de tarongina.
Som: Joan vestit d'algues, Pere habitat de vent,
Ramon brillant d'escata, Manel que el foc inclina,
Guillem besat de fum, Toni d'ulls de forment,
Miquel barba d'estam i altra gent veritable
de magnitud diurna i alçada de lilàs,
tots ells de cor sonor i d'esperança arable,
homes de foc i escuma i miraclers del braç . . .
Brandem, germans del Pacte, la bandera fullosa,
l'ametller constel.lat!
Eixim de la nit pètria. S'alça l'au lluminosa
que inscriu amb el seu vol el nom de llibertat.
Ja comencem a néixer al vent que s'arremora:
perquè el nou dia obre les parpelles i el cant,
perquè som d'aquest món carn de sol triomfant,
perquè som d'aquest món i creiem en l'aurora . . .

CODA

El mur! Els murs! El mur on deixo el meu edicte
amb paraules que són de ningú i de tothom!
Agustí m'anomenen, és Bartra el meu cognom,
criatura del llamp i de l'espera invicta.
Invisible i sabut, torno com oreneta
d'espines i cristall. Oh deixa'm que, lleuger,
em posi, pàtria meva, a la teva mà dreta
i m'hi adormi, tranquil, amb bruit d'ala i carrer!

EXCEL·LENTÍSSIM AJUNTAMENT DE TERRASSA

FEBRER DEL 1981

La present edició ha estat realitzada amb motiu dels actes d'homenatge de la ciutat de Terrassa al poeta Agustí Bartra, celebrats des del dia 13 fins el 27 de febrer del 1981, sota l'organització de l'Excel.lentíssim Ajuntament de Terrassa i el Consell Municipal de Cultura. Dintre d'aquests actes d'homenatge, el dia 13 de febrer l'Ajuntament nomenà Agustí Bartra fill adoptiu de Terrassa i li lliurà la medalla de plata de la ciutat.

diagramació: albert novellón, impressió: chaler